

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Запорізький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських (практичних) занять з дисципліни

«Проблеми тлумачення правових норм»

для студентів спеціальності 081 – «Право»

усіх форм навчання

2017

Методичні вказівки до семінарських занять з дисципліни «Проблеми тлумачення правових норм» для студентів спеціальності 081 – «Право» усіх форм навчання // Укл. Г.О. Саміло. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. – 37 с.

Укладач: Г.О. Саміло, доцент, к.ю.н.

Рецензент: Р.М. Максакова, професор, д.ю.н.

Відповідальний
за випуск: Г.О. Саміло, доцент, к.ю.н.

Затверджено на засіданні
кафедри конституційного,
адміністративного та трудового
права ЗНТУ

Протокол № 4
від 23 жовтня 2017 р.

Рекомендовано до видання НВК
юридичного факультету ЗНТУ

Протокол № 4
від 25 жовтня 2017 р.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	4
ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (денна форма навчання).....	6
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	6
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2 СПОСОБИ І ПРОЦЕС ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА.....	17
ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (заочна форма навчання).....	33

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курс «Проблеми тлумачення правових норм» є однією із складових частин вітчизняної системи підготовки фахівців-правознавців. Вивчення дисципліни «Проблеми тлумачення правових норм» потребує комплексного підходу як до викладання, так і до засвоєння навчального матеріалу. Курс розрахований на студентів старших курсів, які вивчили галузеві та інші юридичні дисципліни та підготовлені до творчого сприйняття запропонованої дисципліни.

Проблеми тлумачення правових норм – дисципліна, яка розкриває проблеми роз'яснення та з'ясування змісту норм права, вивчає сутність сучасного права, формулює нові концепції в правовій сфері. Вона відіграє важливу роль у формуванні юридичного мислення студентів та в їх підготовці як майбутніх кваліфікованих юристів.

Кожен, хто пов'язує своє майбутнє з юридичною діяльністю, повинен усвідомлювати, що успішне оволодіння системою юридичних знань неможливе без засвоєння студентами теоретичних знань про види і способи тлумачення права, а також формування практичних навичок їх застосування за умов конкретної змодельованої ситуації.

Вивчаючи проблеми тлумачення норм права, студент повинен чітко усвідомлювати невідривність цієї дисципліни від юридичної практики, вміти використовувати для обґрунтування теоретичних положень приклади з різних нормативних актів.

Студенти юридичного факультету повинні прослухати курс лекцій з дисципліни «Проблеми тлумачення правових норм», готуватись до семінарських занять і брати в них активну участь.

Цілі семінарських занять з теорії держави і права полягають у наступному.

1. Перевірити якість засвоєння студентами відповідної теми курсу на основі їх самостійної роботи з матеріалами лекцій, основною та додатковою літературою, документами, нормативно-правовими актами та матеріалами юридичної практики.

2. Розвинути творче юридичне мислення студентів; навчити їх володіти методикою самостійного засвоєння програмного матеріалу.

3. Виробити у студентів вміння грамотно, логічно, переконливо формулювати й відстоювати під час публічного виступу свої думки та положення про право, законодавство, сучасні проблеми тлумачення правових норм; сформулювати здатність не губитися перед аудиторією, не «прив'язувати» себе до письмового тексту виступу.

В результаті вивчення курсу теорії держави і права студенти повинні **знати**:

- сутність категорії «тлумачення права», структуру тлумачення;
- об'єкт (положення законів і підзаконних актів) і предмет (воля суб'єкта нормотворчості) тлумачення;
- способи тлумачення права;
- критерії і види тлумачення права;
- коло можливих суб'єктів тлумачення права;
- результати тлумачення права, акти тлумачення права та їх класифікацію;
- роль і значення вміння тлумачити право у системі професійних якостей юриста-фахівця.

Після опанування основного змісту програми цього курсу студенти повинні **вміти**:

- визначати загальні закономірності необхідності та доцільності здійснення тлумачення права;
- розмежовувати об'єкт і предмет тлумачення;
- правильно застосовувати способи тлумачення права (граматичний, логічний, систематичний, історико-політичний, телеологічний, спеціально-юридичний) в залежності від конкретної ситуації;
- виокремлювати ознаки і характеризувати структуру актів офіційного тлумачення права;
- навести класифікацію актів офіційного тлумачення права;
- розкрити особливості актів офіційного тлумачення права;
- встановлювати юридичні сили актів тлумачення права в залежності від
- суб'єкту, який здійснив тлумачення;
- використовувати фундаментальні теоретичні знання з теорії тлумачення права (закону) у якості чинника протидії професійній деформації і активізації форм юридичного мислення.

Матеріали, зібрані студентами у процесі підготовки до семінарських занять, безперечно знадобляться при вивченні інших юридичних дисциплін та при підготовці до державного іспиту з теорії держави і права.

**ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
(денна форма навчання)**

**ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.
ТЛУМАЧЕННЯ ПРАВА В МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН**

**СЕМІНАР № 1
(2 години)**

ТЕМА 2: Поняття та сутність тлумачення норм права

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно розкрити загальні поняття вчення про тлумачення правових норм, охарактеризувати предмет, об'єкт, завдання тлумачення, визначити з'ясування та роз'яснення як складові частини тлумачення норм права, розкрити об'єктивні та суб'єктивні аспекти тлумачення правових норм.

План

1. Сутність тлумачення правових норм.
2. Предмет, об'єкт, завдання тлумачення.
3. З'ясування та роз'яснення як складові частини процесу тлумачення, їхнє співвідношення.
4. Цільове призначення тлумачення правових норм.
5. Об'єктивні та суб'єктивні аспекти тлумачення правових норм.

Визначення для словника

Тлумачення права, мета тлумачення, раціональний підхід до тлумачення права, інтуїтивний підхід до тлумачення права, з'ясування, роз'яснення, предмет тлумачення, об'єкт тлумачення

Письмове завдання

Порівняти письмово об'єкт та предмет тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Тлумачення права є однією з найбільш давніх і традиційних проблем юридичної науки. Її значущість в умовах здійснення правової реформи і формування правової держави в нашій країні не зменшується, а, навпаки, набуває особливого значення. Розкриття творчих можливостей особи в епоху перебудови і демократизації форм і методів діяльності державного апарату розширює спектр можливостей тлумачення права в механізмі правового регулювання, робить його достатньо «точним» та універсальним інструментом забезпечення високого рівня правової культури і легальності поведінки усіх суб'єктів права.

Існує думка, що тлумачення правових норм вживається у трьох різних, але пов'язаних між собою значеннях: з'ясування, роз'яснення та інтерпретація. З'ясування правових норм можна визначити як внутрішній процес мислення суб'єкта тлумачення, спрямований на пізнання і розкриття дійсного змісту норми права, та результат цього процесу, а роз'яснення правових норм – це діяльність суб'єкта тлумачення, що має зовнішній прояв і спрямована на пояснення третім особам дійсного змісту правової норми, а також результат цієї діяльності. Співвідношення з'ясування та роз'яснення має встановлюватись за цільовим призначенням тлумачення правових норм. У процесі тлумачення норми права з метою розуміння її змісту з'ясування виступає як самостійний процес пізнання. Коли ж ставиться мета роз'яснити зміст правової норми, з'ясування і роз'яснення становлять єдиний процес, спрямований на доведення змісту норми до трьох осіб.

Література

1. Актуальні проблеми тлумачення і застосування юридичних норм : зб. ст. учасн. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. П. О.

- Недбайла (28–29 берез. 2008 р.) / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л. : ЛНУ ім. І Франка, 2008. – 228 с.
2. Власов Ю. Л., Нагребельний В. П. Тлумачення норм права / Ю. Л. Власов, В. П. Нагребельний // Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Видавництво «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. – Т. 6: Т-Я. – С. 80–82.
 3. Гончаров В. Граматологія та методологія тлумачення юридичних норм / В. Гончаров // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XVI регіон. наук.-практ. конф. (8–9 лют. 2010 р.) / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, Юрид. ф-т ; [редкол.: А. М. Бойко та ін.]. – Л., 2010. – С. 8–9.
 4. Дума В. В. Підходи до праворозуміння та реалізації правових норм / В. В. Дума // Правова інформатика. – 2009. – № 1. – С. 46–52.
 5. Євграфова Є. П. Формування системи національного законодавства (деякі питання теорії і практики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Є. П. Євграфова. — Х, 2005. — 21 с.
 6. Ленгер Я. І. Реформування правової системи України як засіб підвищення її ефективності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.0. 01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Я. І. Ленгер. — К., 2007. — 20 с.
 7. Малента В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Малента // Юрид. Україна. – 2008. – № 12. – С. 30–36. – Бібліогр. : с. 35–36.
 8. Михайлович Д. М. Толкование закона : Моногр. / Д. М. Михайлович; Нац. ун-т внутр. дел. - Х., 2004. - 198 с. - Библиогр.: с. 185-196.
 9. Молибога М. П. Тлумачення норм права: сутнісні характеристики / М. П. Молибога // Часоп. Київ. ун-ту права. – 2010. – № 2. – С. 42–46. – Бібліогр.: с. 45–46.
 10. Черданцев А. Ф. Толкование права. Общая теория государства и права. Академический курс. В 2 т. Том 2: Теория права. – М., 1998.
-

СЕМІНАР № 2

(2 години)

**ТЕМА 4: Загальна характеристика процесу тлумачення норм права.
З'ясування та роз'яснення права**

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно розкрити та охарактеризувати з'ясування та роз'яснення як стадії тлумачення правових норм.

План

1. Методологія тлумачення правових норм.
2. Результат з'ясування дійсного змісту норми права. Проблема співвідношення змісту і тексту правової норми.
3. Критерії адекватності результатів тлумачення.
4. Тлумачення–роз'яснення: поняття, підстави видової класифікації. Офіційне та неофіційне роз'яснення.
5. Юридична природа актів тлумачення правових норм. Місце і роль актів офіційного тлумачення у системі правових актів.
6. Чинність актів офіційного тлумачення. Обставини, що зумовлюють необхідність актів роз'яснення.

Визначення для словника-глосарія

Методологія тлумачення права, з'ясування норм права, роз'яснення норм права, офіційне роз'яснення, неофіційне роз'яснення, акт тлумачення права, критерії адекватності тлумачення права

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему структури тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Використовуючи різноманітні прийоми тлумачення, суб'єкт отримує певний результат з'ясування правових норм. Результат з'ясування норми права можна визначити як висновки суб'єкта

тлумачення норми права, отримані за допомогою всієї сукупності способів тлумачення, адекватні дійсному змісту норми права та такі, що відповідають критеріям істинності й правильності результату тлумачення.

Результат з'ясування має бути: адекватним дійсному змісту правової норми, тоді він буде правильним та істинним, чітким і визначеним. Аби переконатися, що результат з'ясування норми права адекватний дійсному її змісту, суб'єкт тлумачення повинен перевірити його за допомогою певних критеріїв. У теорії їх називають критеріями істинності й правильності результатів тлумачення, хоча точніше буде сказати критерії адекватності результату з'ясування дійсному змісту правових норм. Такими критеріями вважають: правосвідомість; політику держави; закон, що тлумачиться.

Роз'яснення правових норм, як і з'ясування, можна розглядати у двох аспектах: як інтелектуально-вольовий процес, спрямований на роз'яснення дійсного змісту норми права третім особам, і як результат цього процесу. Аналізуючи роз'яснення як інтелектуально-вольовий процес, доцільно встановити підстави його класифікації і види. У правознавстві загальноприйнятим є поділ роз'яснення правових норм на офіційне і неофіційне. Офіційне тлумачення правових норм – це тлумачення правової норми, яке здійснюється компетентними органами і є формально обов'язковим для всіх суб'єктів її застосування і реалізації, а неофіційне тлумачення правових норм - процес роз'яснення дійсного змісту норми права, який не має юридичної сили, третім особам, що може здійснюватися будь-яким суб'єктом тлумачення.

Будь-яке роз'яснення норми права (офіційне і неофіційне) завжди закінчується відповідним результатом, що виражається в акті тлумачення відповідної норми права. Акти офіційного тлумачення норм права (інтерпретаційні акти) – правові акти-документи, прийняті уповноваженими органами, що містять роз'яснення змісту норм права або порядку їх застосування та мають обов'язкову силу для всіх, хто застосовує норми, котрі роз'яснюються. Під терміном «акт тлумачення» слід розуміти не тільки письмовий документ, а й усні роз'яснення дійсного змісту норми права. Існує два види актів тлумачення: акти-дії й акти-документи.

До загальних умов необхідності тлумачення правових норм належать: 1) відносна самостійність права, що може впливати на основу

суспільства. Самостійність виражається в конкретній формі. Відносність полягає в тому, що право може відставати від розвитку суспільних відносин чи випереджати хід розвитку. У суспільній практиці суперечності між юридичним і фактичним незначні або вдавані. Їх можна усунути через офіційне тлумачення компетентними органами; 2) наявність суспільних суперечностей, що створюють труднощі в реалізації права. Їх можна усунути за допомогою актів тлумачення (історія практики регулювання шлюбно-сімейних відносин; судова практика у трудових спорах).

Література

1. Бернюков А. Загальний зміст юридичної герменевтики / А. Бернюков // Право України. – 2007. – № 8. – С. 18–22.
2. Богачов А. Герменевтика філософська / А. Богачов // Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – С. 115–116.
3. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
4. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.
5. Вопленко Н. Н. Официальное толкование норм права / Н. Н. Вопленко. – М. : «Юридическая литература», 2006. – 118 с.
6. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
7. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 28. – К. : Ін-т держави і права НАН України, 2005. – С. 84–88.
8. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
9. Лазарев В. В. Толкование закона и подзаконных актов / В. В. Лазарев // Общая теория права и государства: учебник / [Под

- ред. В. В. Лазарева]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2011. – С. 144–146.
10. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // Законодавство України. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
 11. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
 12. Мережко А. А. Юридическая герменевтика и методология права / А. А. Мережко // Проблемы філософії права. – 2001. – Т. 1. – С. 4–12.
 13. Овчинников А. И. Юридическая герменевтика как правопонимание / А. И. Овчинников // Изв. вузов. Правоведение. – 2004. – № 4. – С. 160–170.
 14. Олейников С. М., Христова Г. О. Тлумачення норм права / С. М. Олейников, Г. О. Христова // Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина]. – Х. : Право, 2009. – С. 419–445.
 15. Патей-Братасюк М. Г. Філософія права: [навч. посіб.] / М. Г. Патей-Братасюк. – Тернопіль: „Вид-во Астон”, 2006. – Т. 8: Герменевтичний аналіз права. – С. 141–157.
 16. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
 17. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // Право України. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
 18. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
 19. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // Право України. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
 20. Соцуру Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуру. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.

21. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник академії правових наук. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.

СЕМІНАР № 3

(2 години)

ТЕМА 6: Принципи тлумачення норм права

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно розкрити поняття принципів тлумачення норм права, охарактеризувати принципи інтерпретаційної діяльності та принципи правозастосування.

План

1. Принципи тлумачення норм права як різновид принципів, що діють у правовій сфері.
2. Принципи тлумачення норм права, що конкретизують загальні принципи права в сфері інтерпретаційної діяльності.
3. Принципи тлумачення норм права, що забезпечують додержання основних вимог до правозастосування.

Визначення для словника-гlossenарія

Принципи права, принципи тлумачення права, принципи в сфері інтерпретаційної діяльності, принципи правозастосування.

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему принципів тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Категорія «принцип» насамперед співвідноситься з іншими філософськими категоріями – ідеєю, положенням, вимогою, стандартом, цінністю.

Принципам тлумачення норм права притаманні відповідні риси: 1) в їх основі знаходяться принципи пізнання; 2) є принципами діяльності; 3) мають фундаментальний характер; 4) мають орієнтуюче

значення; 5) мають властивість імперативності; 6) забезпечують ефективність, якість, єдність і доцільність усього інтерпретаційного процесу; 7) найтіснішим чином взаємодіють і здійснюють взаємовплив один на одного; 8) мають підвищену стійкість і стабільність протягом невизначеного тривалого часу.

Принципи тлумачення норм права є фундаментальними, імперативними положеннями, що забезпечують ефективність, якість, єдність і доцільність інтерпретаційного процесу, перебувають у тісному взаємозв'язку та спрямовують пізнавальну діяльність інтерпретатора.

Принципи тлумачення норм права – фундаментальні, імперативні положення, що забезпечують ефективність, якість, єдність і доцільність інтерпретаційного процесу, перебувають у тісному взаємозв'язку та спрямовують пізнавальну діяльність суб'єкта тлумачення.

Залежно від того, засади яких юридичних явищ реалізуються у сфері інтерпретаційної діяльності (права чи правозастосування), принципи тлумачення поділяються на ті, які конкретизують загальні принципи права в сфері інтерпретаційної діяльності, і ті, які забезпечують додержання основних вимог до правозастосування при здійсненні інтерпретаційної діяльності.

До принципів тлумачення норм права, що відображують дію загальних принципів права, можна віднести принципи справедливості, гуманізму, добросовісності та пропорційності.

До принципів тлумачення норм права, що забезпечують додержання основних вимог до правозастосування, слід віднести принципи законності, розумності, доцільності, своєчасності, а також обґрунтованості та зрозумілості результатів інтерпретації.

Література

1. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права / Ю. Л. Власов. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 177 с.

3. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. – 2010. – № 1. – С.142–148.
4. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.
5. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
6. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – Вип. 28. – С. 85–89.
7. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 66–71.
8. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
9. Иванников И. А. Толкование права: вопросы теории / И. А. Иванников // Философия права. – 2003. – № 1. – С. 53–57.
10. Карашук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Карашук // Вісник Академії прокуратури України. – Київ, 2008. – № 4. – С. 118–124.
11. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // Законодавство України. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
12. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
13. Мармазов В. Про теологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини / В. Мармазов // Право України. – 2004. – № 1. – С. 26–29.
14. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як засоби забезпечення однозначного тлумачення та застосування закону / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9. – С. 10–13.

15. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
16. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // Право України. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
17. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
18. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // Право України. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
19. Соцуру Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуру. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.
20. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Гл. 22 : Тлумачення норм права / Н. М. Оніщенко. – С. 468–480.
21. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник академії правових наук. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

СПОСОБИ І ПРОЦЕС ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

СЕМІНАР № 4

(2 години)

ТЕМА 8: Класифікація способів тлумачення норм права та текстуальне опрацювання положень нормативно-правових актів

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно розкрити поняття та сутність способу тлумачення, охарактеризувати логічний, мовний, системний, історичний та інші способи тлумачення правових норм, розкрити роль та значення способів тлумачення права у практичній діяльності юриста тощо.

План

1. Логічний спосіб тлумачення правових норм.
2. Мовний спосіб тлумачення правових норм.
3. Системний спосіб тлумачення правових норм.
4. Історичний спосіб тлумачення правових норм.
5. Інші способи тлумачення правових норм.
6. Роль і значення способів тлумачення норм права у практичній діяльності юриста.
7. Тлумачення термінів і слів. Текстуальне опрацювання положень правових актів і юридичних документів

Визначення для словника-госларія

Логічний спосіб тлумачення права, мовний спосіб тлумачення права, системний спосіб тлумачення права, історичний спосіб тлумачення права, текстуальне опрацювання юридичних документів.

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему способів тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Логічне тлумачення – це усвідомлення змісту норми права, шляхом безпосереднього використання законів формальної логіки, тобто з'ясування логічної структури правової норми. Зміст логічного тлумачення розкривають певні прийоми. Логічний спосіб тлумачення використовує ресурси формальної і діалектичної логіки для пізнання правових явищ; об'єктом дослідження є внутрішні зв'язки між частинами нормативного акта, логічна структура правових розпоряджень. У процесі застосування цього способу за допомогою логічних прийомів інтерпретатор оперує матеріалом самої норми права, у результаті чого її абстрактний зміст набуває більш конкретного характеру. Крім того, до логічного способу потрібно віднести правила оперування поняттями, щоб мати правильні судження та робити правильні умовиводи.

Мовний спосіб є сукупністю прийомів тлумачення, спрямованих на встановлення змісту норми права за допомогою мовних засобів і внутрішньотекстових зв'язків. Цей спосіб юридичної інтерпретації ґрунтується на знанні мови, на якій сформульований текст норми права, а також на використанні правил синтаксису, морфології, пунктуації, семантики, слововживання. За допомогою мовного способу тлумачення з'ясовуються відповідні лексичні одиниці з урахуванням їх граматичних форм, граматичних конструкцій і пропозицій, місце та роль розділових знаків тощо.

Системний спосіб є сукупністю прийомів, розроблених юридичною наукою на підставі вчення про системність права, необхідних для розуміння системних зв'язків норми права, що тлумачиться, з іншими нормами, особливо з тими, які регулюють однакові чи однорідні суспільні відносини, її місця в системі права.

Історичне тлумачення – це з'ясування змісту правової норми на основі дослідження історичного контексту, в якому вона була прийнята, які цілі на той час ставилися перед нею. Історичне тлумачення спрямоване на з'ясування дійсного змісту правової норми шляхом порівняння її зі змістом інших норм, що мають той самий предмет, тобто регулюють аналогічні суспільні відносини.

Сутність функціонального способу полягає у врахуванні суб'єктом тлумачення чинників та умов, за яких діє, реалізується певна норма права. При цьому з'ясовується їхній вплив на дійсний зміст норми права. Сутність спеціально-юридичного способу тлумачення

полягає у дослідженні технічно-юридичних засобів і прийомів викладення волі законодавця, заснованих на спеціальних знаннях юридичної науки, і в тому числі на юридичній техніці. Термінологічний спосіб тлумачення правових норм полягає в тому, що суб'єкт тлумачення повинен, спираючись на науку про мову та мислення, на граматику й логіку, виявити специфіку текстів нормативних актів, у яких формулюються юридичні норми. Сутність логіко-юридичного способу тлумачення правових норм полягає у тому, що практичне значення структури правової норми (гіпотеза – диспозиція – санкція) орієнтує осіб, які застосовують правові норми, на всебічний аналіз нормативно-правового матеріалу, порівняння пов'язаних між собою статей законів та інших нормативних актів, виявлення елементів, що утворюють одну норму, визначення її змісту, умов застосування та наслідків порушення.

Література

1. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права / Ю. Л. Власов. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 177 с.
3. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. – 2010. – № 1. – С.142–148.
4. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматології / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.
5. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
6. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – Вип. 28. – С. 85–89.
7. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 66–71.

8. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // *Держава і право*. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
9. Иванников И. А. Толкование права: вопросы теории / И. А. Иванников // *Философия права*. – 2003. – № 1. – С. 53–57.
10. Карашук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Карашук // *Вісник Академії прокуратури України*. – Київ, 2008. – № 4. – С. 118–124.
11. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // *Законодавство України*. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
12. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // *Юридична Україна*. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
13. Мармазов В. Про теологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини / В. Мармазов // *Право України*. – 2004. – № 1. – С. 26–29.
14. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як засоби забезпечення однозначного тлумачення та застосування закону / Т. Подорожна // *Підприємництво, господарство і право*. – 2008. – № 9. – С. 10–13.
15. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // *Підприємництво, господарство і право*. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
16. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // *Право України*. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
17. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // *Вісник Верховного Суду України*. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
18. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // *Право України*. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
19. Соцуру Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуру. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.
20. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Гл. 22 : Тлумачення норм права / Н. М. Оніщенко. – С. 468–480.

21. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник академії правових наук. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.

СЕМІНАР № 5

(2 години)

ТЕМА 9: Види, акти тлумачення та їх дія

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно охарактеризувати офіційне та неофіційне тлумачення норм права, розкрити поняття акту тлумачення права, його ознак, охарактеризувати дію інтерпретаційних актів, їхню структуру та види.

План

1. Офіційне тлумачення норм права
2. Неофіційне тлумачення норм права
3. Акт тлумачення норм права (інтерпретаційний акт): поняття, сутність.
4. Юридичні ознаки актів тлумачення норм права.
5. Особливості процесу тлумачення нормативних і індивідуальних правових актів.
6. Дія інтерпретаційних актів.
7. Структура акту тлумачення норм права: описова, мотивувальна, заключна частина.
8. Види інтерпретаційних актів: акти автентичного тлумачення, акти делегованого тлумачення, акти нормативного тлумачення, акти казуального тлумачення.

Визначення для словника-гларсія

Офіційне тлумачення права, неофіційне тлумачення права, акт тлумачення права (інтерпретаційний акт), нормативний акт, індивідуальний правовий акт, описова частина акту тлумачення права, мотивувальна частина акту тлумачення права, заключна частина акту тлумачення права, акти автентичного тлумачення, акти

делегованого тлумачення, акти нормативного тлумачення, акти казуального тлумачення.

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему видів тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Офіційне тлумачення норм права – це процес роз'яснення дійсного змісту норм права третім особам, який здійснюється уповноваженим на це суб'єктом, та має обов'язковий характер.

У свою чергу, офіційне тлумачення можна поділити на види. В науці загальноприйнятим є його поділ на *нормативне і казуальне роз'яснення*. *Казуальне тлумачення норм права* – це офіційне роз'яснення дійсного змісту норми права, яке надає суб'єкт тлумачення щодо конкретного казусу. Таке тлумачення поширює свою дію тільки на конкретний казус. Тлумачення норм права доцільно класифікувати на автентичне і делеговане.

Автентичне тлумачення – це офіційне роз'яснення дійсного змісту норми права, що надає суб'єкт, який видав цю норму.

Делеговане тлумачення – це офіційне роз'яснення дійсного змісту норм права, що здійснює суб'єкт, який має повноваження на такі дії.

Неофіційне тлумачення норм права – це процес роз'яснення дійсного змісту норми права третім особам, який може здійснюватися будь-яким суб'єктом тлумачення і не має юридичної сили. Такий акт є формально не обов'язковим для застосування, але його сила полягає в обґрунтованості й адекватності дійсній волі законодавця, вираженій у нормі права. Неофіційне роз'яснення дійсного змісту норм права теж можна класифікувати. Загальноприйнятим є його поділ залежно від суб'єкта тлумачення на доктринальне, професійне і побутове.

Після завершення процесу роз'яснення дійсного змісту норми права суб'єкт отримує певний результат, який виражається в акті тлумачення відповідної норми права. Під терміном «акт тлумачення» треба розуміти не тільки письмовий документ, а й усні роз'яснення дійсного змісту норми права.

Акти неофіційного тлумачення не мають юридичної сили, обов'язкового характеру і формально є рекомендаціями щодо адекватного з'ясування дійсного змісту норм права. Тому ми вважаємо

за доцільне розглянути акти офіційного тлумачення норм права докладніше.

Акт офіційного роз'яснення відповідно до цілей та завдань тлумачення не повинен вносити нічого нового в дійсний зміст норми, яку він тлумачить. Він може мати тільки положення, які адекватно, розгорнуто й обґрунтовано пояснюють цей зміст. Юридична сила актів офіційного тлумачення та їх обов'язковий характер зумовлені, по-перше, юридичними властивостями самих норм права та наявністю зв'язків правоположень актів офіційного роз'яснення з нормами права, що тлумачаться; по-друге, наявністю повноважень у суб'єкта тлумачення на надання офіційного роз'яснення дійсного змісту норм права і видання актів офіційного тлумачення.

Література

1. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права / Ю. Л. Власов. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 177 с.
3. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. – 2010. – № 1. – С.142–148.
4. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.
5. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
6. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – Вип. 28. – С. 85–89.
7. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 66–71.
8. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А.

- В. Зубенко // *Держава і право*. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
9. Иванников И. А. Толкование права: вопросы теории / И. А. Иванников // *Философия права*. – 2003. – № 1. – С. 53–57.
 10. Каращук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Каращук // *Вісник Академії прокуратури України*. – Київ, 2008. – № 4. – С. 118–124.
 11. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // *Законодавство України*. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
 12. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // *Юридична Україна*. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
 13. Мармазов В. Про теологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини / В. Мармазов // *Право України*. – 2004. – № 1. – С. 26–29.
 14. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як засоби забезпечення однозначного тлумачення та застосування закону / Т. Подорожна // *Підприємництво, господарство і право*. – 2008. – № 9. – С. 10–13.
 15. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // *Підприємництво, господарство і право*. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
 16. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // *Право України*. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
 17. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // *Вісник Верховного Суду України*. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
 18. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // *Право України*. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
 19. Соцуро Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуро. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.
 20. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Гл. 22 : Тлумачення норм права / Н. М. Оніщенко. – С. 468–480.
 21. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // *Вісник академії правових наук*. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.

СЕМІНАР № 6

(2 години)

ТЕМА 11: Суб'єкти тлумачення норм права в Україні

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно визначити систему органів тлумачення правових норм в Україні, розкрити зміст та обсяг їх повноважень.

План

1. Система суб'єктів тлумачення правових норм в Україні.
2. Зміст та обсяг повноважень судових органів щодо офіційного тлумачення правових норм.
3. Правові засади функціонування Конституційного Суду України як органу офіційного тлумачення Конституції України.

Визначення для словника-госарія

Суб'єкт тлумачення норм права, суб'єкти офіційного тлумачення норм права в Україні

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему суб'єктів тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Питання суб'єктів тлумачення дійсного змісту правових норм тісно пов'язане з суб'єктами права загалом. Практично всі суб'єкти права тією чи іншою мірою займаються тлумаченням. Проте умови та наслідки з'ясувально-роз'яснювальної діяльності значною мірою відрізняються. Система суб'єктів тлумачення України може бути представлена такими головними категоріями: індивідуальні суб'єкти – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства; комплексні суб'єкти – українські та іноземні органи державної влади й управління, юридичні особи та їх об'єднання, соціальні спільноти, політичні партії, громадські організації тощо.

Конституція України визначає Конституційний Суд єдиним органом конституційної юрисдикції, який вирішує питання про

відповідність законів та інших правових актів Конституції України й дає її офіційне тлумачення (ст. 147). Існування й діяльність Конституційного Суду України регулюються нормами, які у своїй сукупності становлять інститут конституційного контролю, а частина з них – інститут тлумачення Конституції. Ці норми містяться в декількох джерелах, причому частина цих джерел має пряме відношення до організації та діяльності Конституційного Суду України, а частина – побічне.

Література

1. Актуальні проблеми теорії держави і права. – Ч. I: Актуальні проблеми теорії держави: [навч. посібник] / С.М. Тимченко, С.К. Бостан, С.М. Легуша, Н.М. Пархоменко, Т.О. Пікуля, Н.В. Пронюк. – К.: КНТ, 2008. – 288 с.
2. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
3. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права / Ю. Л. Власов. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 177 с.
4. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. – 2010. – № 1. – С.142–148.
5. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматології / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.
6. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
7. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – Вип. 28. – С. 85–89.
8. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 66–71.
9. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В.

- Зубенко // *Держава і право*. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
10. Іванников І. А. Толкование права: вопросы теории / И. А. Иванников // *Философия права*. – 2003. – № 1. – С. 53–57.
11. Карашук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Карашук // *Вісник Академії прокуратури України*. – Київ, 2008. – № 4. – С. 118–124.
12. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // *Законодавство України*. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
13. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // *Юридична Україна*. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
14. Мармазов В. Про теологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини / В. Мармазов // *Право України*. – 2004. – № 1. – С. 26–29.
15. Олейников С. М., Христова Г. О. Тлумачення норм права / С. М. Олейников, Г. О. Христова // *Загальна теорія держави і права: підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів* / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина]. – Х. : Право, 2009. – С. 419–445.
16. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як засоби забезпечення однозначного тлумачення та застосування закону / Т. Подорожна // *Підприємництво, господарство і право*. – 2008. – № 9. – С. 10–13.
17. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // *Підприємництво, господарство і право*. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
18. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // *Право України*. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
19. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // *Вісник Верховного Суду України*. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
20. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // *Право України*. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
21. Соцуро Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуро. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.

22. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Гл. 22 : Тлумачення норм права / Н. М. Оніщенко. – С. 468–480.
23. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник академії правових наук. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.

СЕМІНАР № 7

(2 години)

ТЕМА 13: Практичні результати тлумачення норм права

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно визначити тенденції розвитку законодавства як предмета тлумачення права та охарактеризувати практичні результати тлумачення права.

План

1. Необхідність та значення тлумачення правових норм.
2. Тенденції розвитку законодавства як предмета тлумачення за роки незалежності України.
3. Стан юридично-технічної опрацьованості актів законодавства.
4. Законодавчий вплив на правотлумачну діяльність.
5. Місце тлумачення норм права в правовій дійсності.
6. Місце та рівень тлумачення правових актів у правозастосовній діяльності.
7. Практичні результати тлумачення в процесі систематизації норм права.
8. Результати тлумачення у правовому вихованні та правовій пропаганді.

Визначення для словника-глосарія

Правова діяльність, правозастосовна діяльність, правотлумачна діяльність.

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему місця тлумачення норм права в правовій діяльності

Методичні рекомендації

Тлумачення норм права включає дві складові частини: з'ясування дійсного змісту правових та його наступне роз'яснення третім суб'єктам. У свою чергу, з'ясування і роз'яснення норм права можна також умовно поділити на дві частини: по-перше, це певний інтелектуально-вольовий процес, спрямований на пізнання суб'єктом дійсного змісту норм права і його роз'яснення іншим особам; по-друге, це результати, до яких приходять суб'єкт тлумачення в процесі з'ясування та роз'яснення правових норм. Таким чином, результатом тлумачення є висновки, умовиводи, яких дійшов суб'єкт у процесі з'ясування норми права, що адекватні її дійсному змісту та відповідають певним критеріям. При тлумаченні норм права з метою їх роз'яснення іншим особам результат з'ясування отримує зовнішній вираз в акті тлумачення.

У правовій діяльності результати тлумачення норм права суттєво впливають на відносини в суспільстві. Залежно від виду правової діяльності цей вплив має прямий чи опосередкований характер. Так, у правотворчій діяльності тлумачення і його результати сприяють суб'єкту в розробці та прийнятті таких норм права, які ефективно врегульовують суспільні відносини, регламентування яких вимагають нагальні потреби життя. Для цього тлумачать норми права, їх проекти, зміни і доповнення до них, інші правові джерела на стадіях розробки та прийняття норм.

Більш прямий і впливовий зв'язок тлумачення і суспільних відносин відчувається в реалізації норм права. Щоб реалізувати правову норму треба передусім з'ясувати її дійсний зміст. Важливе значення має точність та однаковість розуміння дійсного змісту норм права всіма суб'єктами суспільних відносин. Тлумачення має місце у всіх формах правореалізації – використання, виконання, дотримання і застосування.

Найвпливовіші взаємозв'язки тлумачення і відносин суспільного буття можна відзначити в правозастосуванні. Тут практичні результати тлумачення виявляються в наступному.

Практичні результати тлумачення в процесі систематизації норм права мають опосередкований характер. Вони полягають у проведенні якісної систематизації та отриманні систематизованого акту, який найповніше і найефективніше врегулював би певні групи суспільних відносин. Цього досягають за допомогою з'ясування суб'єктами, які систематизують норми права, їх дійсного змісту, системних зв'язків, викриття і дослідження невизначеності, прогалин, колізій, суперечностей у регулюванні цими нормами суспільних відносин.

У правовому вихованні і пропаганді практичні результати тлумачення виявляються насамперед у формуванні високого якісного рівня правової свідомості та культури в окремих осіб та суспільства загалом шляхом роз'яснення головних ідей, принципів права, прав і обов'язків, необхідності ретельно реалізовувати правові норми тощо.

У правовому регулюванні завданням тлумачення є виключно правильне, глибоке розуміння дійсного змісту норм права і його розгорнуте, обґрунтоване пояснення іншим особам. Практичні результати тлумачення в правовому регулюванні полягають у забезпеченні, в частині адекватного розуміння змісту норми права, такого її ефективного впливу на суспільні відносини, який найповніше відповідає волі законодавця та цілям, переслідуваним ним при виданні цієї норми.

Література

1. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права / Ю. Л. Власов. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 177 с.
3. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. – 2010. – № 1. – С. 142–148.
4. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.

5. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
6. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – Вип. 28. – С. 85–89.
7. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 66–71.
8. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
9. Іванников І. А. Толкование права: вопросы теории / І. А. Іванников // Філософія права. – 2003. – № 1. – С. 53–57.
10. Каращук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Каращук // Вісник Академії прокуратури України. – Київ, 2008. – № 4. – С. 118–124.
11. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // Законодавство України. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
12. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
13. Мармазов В. Про теологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини / В. Мармазов // Право України. – 2004. – № 1. – С. 26–29.
14. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як засоби забезпечення однозначного тлумачення та застосування закону / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9. – С. 10–13.
15. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
16. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // Право України. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
17. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 2–7.

18. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // Право України. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
19. Соцуро Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуро. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.
20. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Гл. 22 : Тлумачення норм права / Н. М. Оніщенко. – С. 468–480.
21. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник академії правових наук. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.

ПЛАН ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (заочна форма навчання)

СЕМІНАР № 1

(2 години)

ТЕМА 9: ТЕМА 9: Види, акти тлумачення та їх дія

Метою семінарського заняття є поглиблення, конкретизація і систематизація знань з нижчевизначених теоретичних питань. За допомогою рекомендованої літератури та інших джерел слід підготувати з кожного питання плану виступ на 10-12 хв., в яких необхідно охарактеризувати офіційне та неофіційне тлумачення норм права, розкрити поняття акту тлумачення права, його ознак, охарактеризувати дію інтерпретаційних актів, їхню структуру та види.

План

1. Офіційне тлумачення норм права
2. Неофіційне тлумачення норм права
3. Акт тлумачення норм права (інтерпретаційний акт): поняття, сутність.
4. Юридичні ознаки актів тлумачення норм права.
5. Особливості процесу тлумачення нормативних і індивідуальних правових актів.
6. Дія інтерпретаційних актів.
7. Структура акту тлумачення норм права: описова, мотивувальна, заключна частина.
8. Види інтерпретаційних актів: акти автентичного тлумачення, акти делегованого тлумачення, акти нормативного тлумачення, акти казуального тлумачення.

Визначення для словника-гlossарія

Офіційне тлумачення права, неофіційне тлумачення права, акт тлумачення права (інтерпретаційний акт), нормативний акт, індивідуальний правовий акт, описова частина акту тлумачення права,

мотивувальна частина акту тлумачення права, заключна частина акту тлумачення права, акти автентичного тлумачення, акти делегованого тлумачення, акти нормативного тлумачення, акти казуального тлумачення.

Письмове завдання

Накресліть у зошиті схему видів тлумачення норм права.

Методичні рекомендації

Офіційне тлумачення норм права – це процес роз'яснення дійсного змісту норм права третім особам, який здійснюється уповноваженим на це суб'єктом, та має обов'язковий характер.

У свою чергу, офіційне тлумачення можна поділити на види. В науці загальноприйнятим є його поділ на *нормативне і казуальне роз'яснення*. *Казуальне тлумачення норм права* – це офіційне роз'яснення дійсного змісту норми права, яке надає суб'єкт тлумачення щодо конкретного казусу. Таке тлумачення поширює свою дію тільки на конкретний казус. Тлумачення норм права доцільно класифікувати на автентичне і делеговане.

Автентичне тлумачення – це офіційне роз'яснення дійсного змісту норми права, що надає суб'єкт, який видав цю норму.

Делеговане тлумачення – це офіційне роз'яснення дійсного змісту норм права, що здійснює суб'єкт, який має повноваження на такі дії.

Неофіційне тлумачення норм права – це процес роз'яснення дійсного змісту норми права третім особам, який може здійснюватися будь-яким суб'єктом тлумачення і не має юридичної сили. Такий акт є формально не обов'язковим для застосування, але його сила полягає в обґрунтованості й адекватності дійсній волі законодавця, вираженій у нормі права. Неофіційне роз'яснення дійсного змісту норм права теж можна класифікувати. Загальноприйнятим є його поділ залежно від суб'єкта тлумачення на доктринальне, професійне і побутове.

Після завершення процесу роз'яснення дійсного змісту норми права суб'єкт отримує певний результат, який виражається в акті тлумачення відповідної норми права. Під терміном «акт тлумачення» треба розуміти не тільки письмовий документ, а й усні роз'яснення дійсного змісту норми права.

Акти неофіційного тлумачення не мають юридичної сили, обов'язкового характеру і формально є рекомендаціями щодо адекватного з'ясування дійсного змісту норм права. Тому ми вважаємо за доцільне розглянути акти офіційного тлумачення норм права докладніше.

Акт офіційного роз'яснення відповідно до цілей та завдань тлумачення не повинен вносити нічого нового в дійсний зміст норми, яку він тлумачить. Він може мати тільки положення, які адекватно, розгорнуто й обґрунтовано пояснюють цей зміст. Юридична сила актів офіційного тлумачення та їх обов'язковий характер зумовлені, по-перше, юридичними властивостями самих норм права та наявністю зв'язків правоположень актів офіційного роз'яснення з нормами права, що тлумачаться; по-друге, наявністю повноважень у суб'єкта тлумачення на надання офіційного роз'яснення дійсного змісту норм права і видання актів офіційного тлумачення.

Література

1. Бринцев В. Доктринальне тлумачення норм права у конституційному судочинстві / В. Бринцев // Вісник Академії правових наук. – Х., 2008. – № 4. – С. 80–91.
2. Власов Ю. Л. Проблеми тлумачення норм права / Ю. Л. Власов. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2001. – 177 с.
3. Гончаров В. Американська оригіналістична теорія тлумачення юридичних норм і сучасність / В. Гончаров // Право України. – 2010. – № 1. – С. 142–148.
4. Гончаров В. Методологія тлумачення юридичних норм у світлі граматики / В. Гончаров // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 1. – С. 257–267.
5. Євгафова Є. Доктринальне тлумачення норм права (законів): природа і здійснення / Є. Євгафова // Вісник Академії правових наук. – Х., 2010. – № 2. – С. 40–52.
6. Заєць А. Г. Тлумачення норм права – спеціальний вид юридичної діяльності / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – Вип. 28. – С. 85–89.
7. Заєць А. Г. Тлумачення правових норм у сучасних умовах: функції і методи / А. Г. Заєць // Держава і право. – Київ : Ін-т

- держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – Вип. 37. – С. 66–71.
8. Зубенко А. В. Співвідношення та взаємодія актів тлумачення норм права з правозастосовчими та нормативно-правовими актами / А. В. Зубенко // Держава і право. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – Вип. 45. – С. 82–86.
 9. Иванников И. А. Толкование права: вопросы теории / И. А. Иванников // Философия права. – 2003. – № 1. – С. 53–57.
 10. Каращук К. Деякі аспекти тлумачення норм права / К. Каращук // Вісник Академії прокуратури України. – Київ, 2008. – № 4. – С. 118–124.
 11. Лисенков С. Л. Тлумачення (інтерпретація) норм права: причини необхідності, види та способи / С. Л. Лисенков // Законодавство України. – 2006. – № 5. – С. 3–10.
 12. Маленкта В. Доктринальне тлумачення норм права / В. Маленкта // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 30–37.
 13. Мармазов В. Про теологічне (цільове) тлумачення Європейської Конвенції про захист прав людини / В. Мармазов // Право України. – 2004. – № 1. – С. 26–29.
 14. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як засоби забезпечення однозначного тлумачення та застосування закону / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9. – С. 10–13.
 15. Подорожна Т. Законодавчі дефініції як різновид тлумачення: теоретико-правовий аспект / Т. Подорожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 11. – С. 133–137.
 16. Рабінович П. Офіційне тлумачення законодавства: герменевтичний аспект / П. Рабінович // Право України. – 2001. – № 11. – С. 22–25.
 17. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 2–7.
 18. Селіванов А. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства / А. Селіванов // Право України. – 1999. – № 10. – С. 37–41.
 19. Соцуру Л. В. Неофициальное толкование норм права: [учеб. пособие] / Л. В. Соцуру. – М.: Профобразование, 2000. – 106 с.

20. Теорія держави і права. Академічний курс: [підруч] / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Гл. 22 : Тлумачення норм права / Н. М. Оніщенко. – С. 468–480.
21. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом / Ю. Тодика // Вісник академії правових наук. – Х., 2001. – № 2. – С. 51–60.